

знавали погроз, свавільних арештів і тримання під вартою, катування і жорстокого поводження. Після цього їх часто примусово привозили на гуманітарні пункти перетину, де Збройні сили Російської Федерації наказували їм іти на територію, яка контролюється Урядом України.

Додержання прав людини – основна мета відносин між державою і громадянином, а вільне та ефективно їх здійснення – одна з найважливіших ознак демократичного суспільства і правової держави. Таким чином, повною реалізацією принципу верховенства права є вимога якості закону, покликана забезпечити прозорість і передбачуваність правових норм, дозволяючи громадянам і юридичним особам розуміти свої права та обов’язки. Якість закону сприяє виключенню або мінімізації двозначностей і конфліктів у правовій системі, сприяючи їй відповідності загальноприйнятим стандартам.

Список використаних джерел

1. Мерник А., Стоян Є., Артеменко К. Обмеження прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 49–52.

2. Полякова В. В. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело права в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 145–148.

3. Лубінець Д. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України за період 24 лютого – 31 жовтня 2022 року. Харків: Видавництво «Право», 2022. 108 с.

4. Постанова КМУ від 15 вересня 2023 р. № 1000 «Деякі питання визначення правового режиму на тимчасово окупованій території України».

Фесан Тетяна Володимирівна,
студентка навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Мозоль Наталія Іванівна
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальними цінностями, які гарантують гідність, автономію та розвиток кожної особи. У національних та міжнародних нормативних актах закріплені гарантії прав людини та їх захисту.

Сьогодні Україна переживає один із найтяжчих етапів її незалежного періоду, соціального та економічного розвитку – в умовах воєнного стану.

Як показав багаторічний історичний досвід, права людини є життєво важливими для нормального функціонування суспільства, держави і громадян. Ступінь їх гарантування визначає рівень демократичного розвитку будь-якого суспільства.

Особливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина посідають конституційні права і свободи, які разом із відповідними обов'язками встановлено в основному законі кожної держави. Права людини в умовах війни є невід'ємною та ключовою цінністю сучасного соціуму. Вони повинні бути захищені і гарантовані як на рівні конституційних положень, так і на рівні нормативно-правового регулювання.

На період дії воєнного стану в країні можуть обмежуватися конституційні права та свободи громадян. Але які саме права у нас можуть "забрати", а які є невідчужуваними у будь-якому разі? Як захистити свої права і свободи в умовах воєнного стану?

Реалії сьогодення свідчать про те, що 2014 рік змінив все назавжди. Наша держава знову в котре змушена боротися за незалежність, суверенітет, за свою самостійність. Розпочата збройна агресія російською федерацією завдала значної шкоди нормальному функціонуванню та розвитку нашої країни. І, перш за все, найстрашніше – це завдало шкоди українському населенню України, тобто звичайним громадянам, які зазнали матеріальних втрат, психологічних та душевних страждань.

Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану. Однак, незважаючи на всі складнощі сучасних реалій, права людини підлягають виключній охороні. Це зумовлено тим, що положення Конституції України визнають найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку.

Вже два роки Україна живе в умовах постійної військової загрози та в правовому режимі воєнного стану. Відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1] в Указі Президента України про запровадження воєнного стану «визначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень». У ст. 20 цього ж Закону визначено, що в умовах воєнного стану не можуть обмежуватися права, що передбачені ч. 2 ст. 64 Конституції України [2].

Аналіз ч. 2 ст. 64 Конституції України дозволяє виокремити наступні положення: ключові права, які не можуть бути обмежені: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом; неможливість позбавлення громадянства; право особи на життя; право особи на повагу до її гідності; право особи на житло; право особи на вільний шлюб; право особи на

судовий захист свого порушеного права; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень; право не виконувати явно злочинні розпорядження та накази тощо [3].

Так в Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини і громадянина. Стаття 21 Конституції України визначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах.

Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Згідно статті 22 Основного Закону держави права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Частина 3 ст. 22 Конституції України підкреслює, що за прийняття нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [3].

Отже, проаналізувавши положення Конституції України, можна зробити висновок, що перелік прав і свобод людини які не можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану, є вичерпним. Відповідно, всі інші конституційні права та свободи людини і громадянина, які не зазначені в цьому переліку та передбачені Конституцією України (зокрема, право особи на свободу пересування, вільний вибір місця проживання; право власності; право на проведення страйків; свобода думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань та ряд інших), можуть бути обмежені у період дії воєнного стану, але тільки в тій мірі, в якій це необхідно для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і в тих межах, яких вимагає гострота та небезпека воєнного стану.

Заходи, вжиті з метою врахування міжнародно-правових норм ні в якому разі не повинні спричинити яку-небудь дискримінацію окремих осіб чи груп населення винятково за ознакою статі, раси, національності, мови, походження, майнового і посадового положення, місця проживання, відношення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань, а також за іншими ознаками.

Найчастіше в умовах війни беззахисним стає основне право людини – право на життя. Збройна військова агресія російської федерації призводить до вбивств, тілесних ушкоджень, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, зґвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так я прав на гідність та недоторканність, Крім того, завдання шкоди здоров'ю внаслідок травмувань, неможливість доступу до медицини – є порушенням права людини на охорону здоров'я. Пошкодження або руйнування майна, порушення права власності у результаті відібрання майна, обмеження прав людини на окупованій території, відібрання дітей та розлучення із батьками, порушення права на освіту тощо.

На жаль, цей перелік порушень не є вичерпним, але існуюча система правових форм та способів захисту допоможе відновити порушене право та відшкодувати завдану шкоду. Система захисту прав людини під час війни включає правові заходи, встановлені нормами національного та міжнародного

права. Основний Закон держави – Конституція України передбачає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Відповідно до Конституції України передбачена можливість здійснення громадянами дій, спрямованих на захист їх прав і свобод, таких як: захищати своє життя і здоров'я, а також інших людей від протиправних посягань; об'єднуватися в політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод; проводити збори, мітинги та демонстрації; направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади; захищати в суді свої права і свободи; звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ або організацій.

Зокрема, хочу звернути увагу на гідність людини, яка, безперечно, є важливою і невід'ємною цінністю для людства. Кожна людина має право на гідне ставлення, повагу до своєї особистості та право на захист від будь-яких форм знущання, тортур чи дискримінації. Навіть у період воєнного стану, коли деякі права можуть бути обмежені, гідність людини повинна завжди залишатися недоторканою. Міжнародне гуманітарне право, також відоме як право війни, встановлює норми та принципи, що обмежують застосування насильства та забезпечують захист гідності людини під час воєнних конфліктів. Захист гідності людини повинен гарантуватися як на законодавчому рівні, так і на рівні громадського усвідомлення. Захист прав і свобод громадян є одним із основних обов'язків держави.

Проте існують випадки, коли їх обмеження є невідворотним і повинне здійснюватися виключно у законодавчо визначений спосіб. Згідно з Конституцією України, Розділ II підставою для таких обмежень виступає впровадження воєнного або надзвичайного стану. До прав фізичних осіб, які можуть обмежуватися в умовах воєнного стану належать: право на недоторканність житла (ст. 30); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32); право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41); право на підприємницьку діяльність (ст. 42); право на працю (ст. 43); право на страйк (ст. 44); право на освіту (ст. 53) [3].

Такі обмеження необхідні для: запобігання злочинам; рятування життя людей та майна; забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку та економічного добробуту; забезпечення охорони здоров'я населення, захисту репутації, прав і свобод інших людей; запобігання розголошенню конфіденційної інформації тощо. У сучасному світі обмеження прав і свобод людини є необхідним елементом взаємовідносин між

людьми та державою. Хоча ці обмеження не завжди сприймаються позитивно, але їх здійснення має все ж раціональні мотиви, які виражаються в першу чергу у захисті прав і свобод людини від свавілля, збереженні громадської безпеки.

Конституція та законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій з метою забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації й захисті їхніх прав. Зокрема, загальновідомими формами захисту є: захист органами публічної влади; захист громадськими організаціями самозахист; конституційне право на звернення; діяльність органів прокуратури; діяльність системи органів внутрішніх справ; судовий захист та контроль тощо.

Президент України посідає особливе місце в системі гарантій прав людини, саме він зобов'язаний сприяти формуванню належних механізмів контролю, моніторингу та забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, створювати всі умови жорстокого ставлення до будь-яких випадків порушення таких прав [3].

Система поділу влади також включає функціонуючий інститут – Уповноважений з прав людини, який виконує суспільно-представницьку функцію і своєю діяльністю доповнює існуючі засоби захисту прав і свобод громадян [4].

Повномасштабна збройна агресія російської федерації не тільки внесла певні корективи щодо реалізації прав людини на захист, але й стала наразі практично основним джерелом порушення прав й свобод людини та громадянина, оскільки щоденно завдає матеріальну та моральну шкоду громадянам, порушивши та зруйнувавши звичний спосіб життя громадян України. Притягнути до відповідальності всіх винних осіб наразі неможливо, оскільки військова агресія з боку Росії не припиняється, але всі факти порушення прав та свобод громадян повинні фіксуватися.

Отже, права та свободи людини і громадянина в умовах воєнного стану є особливо вразливими, а їх захист може бути ускладненим. Від Конституції України до відповідних законів України передбачається механізм, що дозволяє обмежити здійснення певних прав.

Особлива увага при захисті прав людини зосереджується в руках держави в особі уповноважених Конституцією та законами органів державної влади. В умовах воєнного стану повинні ставитися посилені вимоги щодо функціонування органів державної влади, зокрема щодо їх єдності у здійсненні оборонної функції. Держава зобов'язана встановлювати доцільний та розумний зв'язок між встановленими обмеженнями прав і свобод людини, а також зусиллями держави щодо збройного протистояння України окупантам. Важливим є розуміти необхідність забезпечення прав людини за будь-яких обставин, особливо коли населення є найбільш уразливим через повномасштабні воєнні дії.

Додатково слід зазначити, що всі обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина, які вводяться у період дії воєнного стану в Україні є запровадженими в першу чергу для безпеки суспільства, а також захисту самої держави від ворожого нападу та захоплення, а захищене суспільство та

ефективний державний механізм відіграють ключову роль для існування самої можливості держави гарантувати та забезпечувати весь обсяг конституційних прав та свобод людини та громадянина взагалі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022р. №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Закон України Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. Дата оновлення 07.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#top>
5. Кузніченко С.О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис, 2022. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/8.pdf>
6. Белов Д.М., Белова М.В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2022. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/273656>
7. Гавриленко О.І. Дотримання конституційних прав та свобод в умовах воєнного стану., 2022. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287204>
8. Салієнко О.О. Співвідношення прав людини та міжнародного гуманітарного права., 2020. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v23/23.pdf>

*Шаповалова Інна Олександрівна,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

У сучасних умовах питання професіоналізації державних правоохоронних органів залишається невирішеним. Відповідно до національного законодавства робота в Державному бюро розслідувань віднесена до спеціалізованої державної служби, яка проявляється в діяльності осіб вищого та старшого начальницького складу, державних службовців та осіб, які уклали трудовий договір (контракт) з Державним бюро розслідувань. Ці категорії відрізняються одна від одної і потребують подальшого дослідження на шляху від початку процесу становлення професіонала до завершення професійної кар'єри. Професіоналізація як наукова проблема є давньою, а сам термін з'явився ще в першій половині ХХ століття. Водночас інформаційне суспільство ХХІ століття постійно підвищує вимоги до